

સુમુલ સેતુ

અંક નં. ૦૦૭
૨૦૨૧

.....આદર્શ પશુપાલક.....

જે પશુપાલક તેમના વ્યવસાયમાં છેવટના સુધારા-વધારાનો ચોગ્ય રીતે અમલ કરી એક બિઝનેસના સ્વરૂપમાં સંપૂર્ણ દેખરેખ સાથે કામગીરી કરવામાં આવે અને તેની રોજબરોજની કામગીરીની અન્ય સરખો વ્યવસાય કરનાર જ્ઞારા અમલ કરવા પ્રેરણા મળતી હોય તેવા પશુપાલકને આદર્શ પશુપાલક કહી શકાય.

આપણે આ તબક્કે ખાસ સમજવાની જરૂર એ છે કે આપણે ૧-૨ પશુઓ રાખીએ કે વધારે પણ આપણે વ્યવસાય પુરી ગણતરીપુર્વકનો કરવો જોઈએ તો જ આપણે સાચા પશુપાલનના ધ્યાંમાં વ્યવસાયકાર કહેવાય.

**જે પોતાના ઘરે ઉછેલા પશુ રાખી વ્યવસાય કરે તે પશુપાલક અને
જે હેચાતા પશુ રાખી વ્યવસાય કરે તે પશુધારક
આપણે પશુપાલક બનીએ**

૧. દૂધ ઉત્પાદન ક્ષેત્રે આદર્શ પશુપાલક

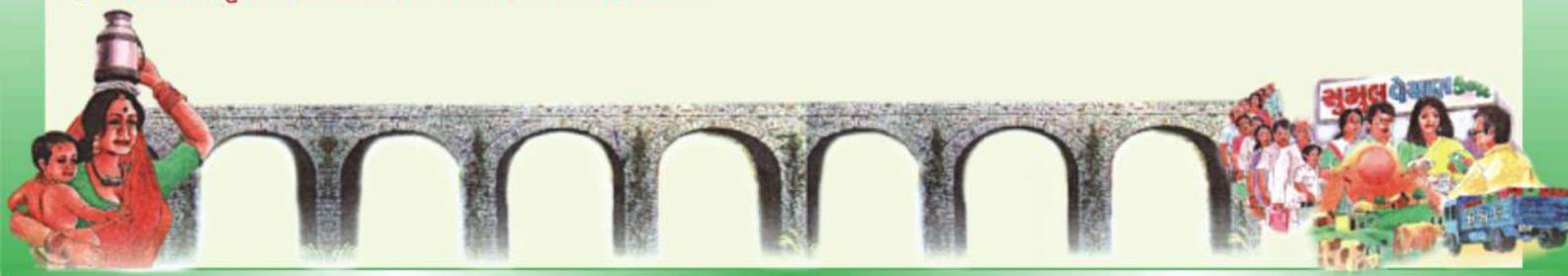
- પશુઓ પૈકી ૬૦ ટકા પશુઓ દૂધ આપતા હોય.
- પશુઓ પૈકી ૬૦ ટકા પશુઓ ગાભણ હોય.
- વિચાણ બાદ દરેક પશુ ૩ માસમાં બીજદાન થઈ જતા હોય.
- વાછરડી/પાડીનો મૃત્યુ દર ૧૦ ટકાથી ઓછો હોય.
- દૂધનો પુરવઠો સતત જળવાઈ રહેતો હોય.
- દરેક પશુનું વાર્ષિક વિચાણ થતું હોય.
- સંકર ગાયનું દૈનિક સરેરાશ ૧૦ લીટર, ભેસનું દૈનિક સરેરાશ ૮ લીટર અને દેશી ગાયનું દૈનિક સરેરાશ ૪ લીટર દૂધ મળતું હોય.
- કૃત્રિમ બીજદાન સેવાનો ૧૦૦ ટકા અમલ થતો હોય.
- દૂધ દોહણા બાદ ખાપરી રોગ અટકાવ કામગીરી નિયમિત થતી હોય.
- રસીકરણ, કૃમિનાશક કાર્યક્રમનો નિયમિત અમલ થતો હોય.

૨. દૂધ સંપાદન અને દૂધની ગુણવત્તા ક્ષેત્રે આદર્શ પશુપાલક

- વેચાણ લાયક તમામ દૂધ ગામની દૂધ મંડળીમાં નિયમિત આપવામાં આવતું હોય.
- દરરોજ સ્વરચ્છ, તાજુ, ગુણવત્તાયુક્ત દૂધ સમયસર, ગાળી સાંઘા વિનાની સ્ટીલની બરણી / સ્વરચ્છ ટાંકણવાળા વાસણ / કેનમાં આપવામાં આવતું હોય.
- દૂધ દોહણ અને મંડળીમાં દૂધ ભરવામાં વચ્ચે ખુલ ઓછો સમય થતો હોય.
- સ્વરચ્છતાનો તબેલામાં સખત અમલ થતો હોય.
- દૂધ મંડળીના તમામ નિયમોનું ચુટ્ટ રીતે પાલન કરવામાં આવતું હોય.
- દૂધ મંડળીની કમીટી / કર્મચારી સાથે પુરતું સહયોગી વર્તન હોય.
- ગાય અને લોસના દૂધના ફેટ અને ધનતત્ત્વ, સ્ટાન્ડર્ડ મુજબના આવતા હોય.

૩. પશુઆહાર ક્ષેત્રે આદર્શ પશુપાલક

- પશુઓની જરૂરીયાત મુજબની માન્યતામાં લીલો તથા સૂકો ચારો અને તેમાં પણ વર્ગ અને દાન્ય વર્ગના ચારાનું પ્રમાણ જળવાઈ રહેતું હોય.
- ચારો હંમેશાા કાપીને ગમાણામાં બગાડ ન થાય તે રીતે ચોકકસ સમયે આપવામાં આવતો હોય.
- દૂધાળા પશુ, ગાભણ પશુ, ખાલી પશુ, પાડી/વાછરડીને જરૂરીયાત મુજબનું દૈનિક સુમુલદાણના જ ઉત્પાદનો આપવામાં આવતા હોય.
- સુમુલના મીનરલ મીક્ષાયરના ઉત્પાદનોનો નિયમિત ઉપયોગ કરવામાં આવતો હોય.
- આપુણ વર્ષ સમતોલ આહાર તથા ચારો નિયમિત મળી રહે તેવું આગાવું આયોજન કરેલ હોય.
- પશુઆહાર / ચારાનો ખર્ચ નિયંત્રણને હંમેશાા ગણતરીમાં લેવામાં આવતો હોય.

- આહારની જરૂરીયાત મુજબના સ્ટોકના સંગ્રહની સ્થાનિક વ્યવસ્થા હોય.
- આહાર આપવામાં વૈજ્ઞાનિક ધારાધોરણ અને દૈનિક સમય પાલન થતું હોય.

૪. પશુ રહેઠાણ ક્ષેત્રે આદર્શ પશુપાલક

- રહેઠાણ હવા ઉભસવાળું, ખાડા ટેકરા વિનાનું સ્વર્ણ અને થોડી ઊર્ચાઈવાળું હોય.
- પેશાબના નિકાલની વ્યવસ્થા હોય.
- ગમાણની સુંદર વ્યવસ્થા હોય.
- ૨૪ કલાક પાણી મળી રહે તેવી વ્યવસ્થા હોય.
- લાઈટની વ્યવસ્થા હોય.
- શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસામાં હવા વાતાવરણના નિયંત્રણ માટે જરૂરીયાત વ્યવસ્થા હોય.
- જુદી જુદી અવસ્થાના પશુઆ, પાડી / વાછરડી માટે અલગ વ્યવસ્થા હોય.
- ખુલ્લો વરંડો હોય તો વિશેષ વ્યવસ્થા કહેવાય.
- શક્કાય હોય તો પાથરણાની વ્યવસ્થા હોય.
- પશુ રહેઠાણ ઓછા ખરો અને વૈજ્ઞાનિક ધારાધોરણ મુજબ ઊર્ચાઈ, પહોળાઈ ઘરાવતું હોય.

૫. આવક - જાવક હિસાબ ક્ષેત્રે આદર્શ પશુપાલક

- દરરોજનો ખર્ચ અને આવકનો હિસાબ થતો હોય.
- રોજબરોજની કામગીરી, મજુરી, ધાસચારા, દાણ કે અન્યમાં ખર્ચ કઈ રીતે ઓછો કરી શકાય તેવું આયોજન થતું હોય.
- કોઈ પણ ખરીદી ઓછા ખર્ચ અને છતના સમયમાં કરવામાં આવતી હોય.
- ખરીદી ગુણવત્તાને દ્વારાનું લઈ કરવામાં આવતી હોય.
- કદા ક્ષેત્રમાં ખર્ચ વધારે થાય છે તેનો અભ્યાસ અને તેને નિયંત્રણ કરવાનું આયોજન થતું હોય.
- દરેક પશુદીઠ આવક - જાવકનો હિસાબ થતો હોય.
- દૂધ સિંવાચના છાણનું મૂલ્યવર્દિન કરી આવક કેમ વધુ મેળવી શકાય તેવું આયોજન થતું હોય.
- હિસાબ પાછળ ઘરના સભ્યો સાથે મળી દરરોજ અડધો કલાક ચર્ચા કરી ખોટો ખર્ચ ઘટાડવા આયોજન થતું હોય.
- નાણાકીય વ્યય ઓછો થતો હોય.
- આવકના અમૃક હિસાની બેંકમાં ફરજીયાત બચત થતી હોય.
- જરૂરીયાત પુરતા નાણા સિંવાચના નાણા બેંકમાં જમા રહેતા હોય.
- ખર્ચ ઘટાડવા કે વધુ આવક મેળવવા ભવિષ્યનું આયોજન થતું હોય.
- મૌધવારી સામે ટકી રહેવા વ્યવસાયનું વિસ્તરણ (વધારવાનું) આયોજન થતું હોય.
- હિસાબ બાબતે અન્ય અનુભવીની સલાહ, સુચન લેવામાં આવતા હોય.

- ઘરના દરેક સભ્યને કદા ક્ષેત્રમાં વધુ કામ કરવાની, નિયંત્રણ કરવાની તેની પુરી જાણકારી હોય.
- હિસાબી બાબતે કઈ રીતે ખર્ચ ઓછો કરવો અને આવક (ટર્નારોવર) છે તે કઈ રીતે વધારવું તે બંને બાબતોને ધ્યાનમાં લેવામાં આવતી હોય.
- દરમાસ કે વાર્ષિક ચોખ્મો નફો કેટલો મળવો જોઈએ તેવું વિચારી ધંધા વ્યવસાયનું વિસ્તરણ, અમલીકરણ કરતા હોય.
- હિસાબએ પશુપાલન વ્યવસાયમાં રહેવું કે ના રહેવું અથવા આપણે કઈ સ્થિતિમાં છે તેનો વાસ્તવિક અરીસો છે, એટલે જે-તે સ્થિતિમાં હોય ત્યાંથી સુધારણા કે નવા આયોજન સરળતાથી કરવામાં આવતું હોય.

“ પશુપાલન વ્યવસાયમાં સરવાળો માંડજો કેટલું કમાણા હો ને કેટલું છે દેવું (જોટ) તેનું સરવેયું કાઢી કોઈ અનુભવીને બતાવજો”

આદર્શ પશુપાલકને આદર્શ પશુપાલન તરફ લઈ જતી સુભુલની વિવિધ (કલ્યાણકારી) યોજનાઓ

ગાયા અંકમાં આપણે આદર્શ દુધ સહકારી પ્રવૃત્તિ, આદર્શ દુધ મંડળી વિગેરે ચર્ચા કરી હતી, આપણી સુભુલ ડેરી હોય કે આપણી દુધ મંડળી હોય તેનો પાચો પશુપાલક છે અને આ પાચાને મજબુત કરતું પરીબળ આદર્શ પશુપાલન છે.

આદર્શ પશુપાલન એટલે શું ?

સામાન્ય રીતે કોઈપણ વ્યવસાયની સફળતાનો માપદંડ તે વ્યવસાયમાંથી મળતો નફો છે. જેટલો વધુ નફો તેટલો વધુ સફળ વ્યવસાય. પરંતુ પશુપાલન વ્યવસાયમાં સફળતાની વ્યાખ્યા થોડી અલગ છે. પશુપાલન વ્યવસાયમાં નજીઝીપી ધોરણ કદાય અન્ય વ્યવસાયની સાપેક્ષમાં ઓછું હોય, પરંતુ ગ્રામ્ય કક્ષાએ સ્વરોજગારી પુરી પાડવામાં તે એક આદર્શ વ્યવસાય છે.

આદર્શ પશુપાલનના કેટલાક આર્થિક માપદંડો હોય છે. એ માપદંડ પ્રમાણેનું પશુપાલન આપણે કરી રહ્યા છીએ અથવા આપણે એ માપદંડની કેટલા નજીક છીએ અને સુધારાના કદા અવકાશ છે તે ચકાસીએ.

પશુપાલન વ્યવસાયના અગત્યના માપદંડો :-

(વિગત)	આદર્શ માપદંડ	આપણે શું કરીએ છીએ/ આપણે કદા છે?
(A) આપણે આપણા પશુને ફેલવવા હંમેશા કૃતીમ બિજ્જાનનાં ઉપયોગ કરીએ છીએ તેમજ નિયમીત ગલનિદાન કરાવીએ છીએ.	(છ/ના)	

(B) આપણા પશુ વાર્તવાર બિમાર તો નથી પડતાને અથવા વાર્તવાર આંચળની બિમારી તો નથી આવતીને.	(હા/ના)	
(C) તાજી જન્મેલ વાછરડી / પાડીને કેટલા સમયમાં કરાટુ પીવડાવીએ છીએ.	(30 મીનીટથી ૧ કલાક)	
(D) વાછરડી/પાડીને કેટલા સમય સુધી માતાનું દૂધ/મીલ્ક રીખેસર પાવડર તથા બચ્ચાનું દાણ આપીએ	(૧.૫ દિવસ થી ૨ માસ)	
(E) આપણા પશુને ગાભણ થવા માટે કેટલા બિજદાનની જરૂર પડે છે. અથવા આપણા પશુ વાર્તવાર પાછા તો નથી કરતા ને ?	(૨ થી ૩ બિજદાન)	
(F) બે વિદ્યાર્થી વર્ષ્યેનો સમય કેટલો છે.	ગાય (૧૩થી૧૪ માસ) ભેંસ (૧૪થી૧૫ માસ)	
(G) આપણા ઘર આંગાણે ઉછરેલ પાડી/વાછરડી ની પ્રથમ વિદ્યાર્થીની ઉમર કેટલી છે ?	(વા. ૩૦થી૩૬ માસ પા. ૪૦થી૪૮ માસ)	
(H) આપણા પશુને આપણે નિયમીત ખરવા મોવાસા, ગાળ સુંટા, ટાથા થાયલેરોચાસીસ રોગોનું રસીકરણ કરાવીએ છીએ.	(હા/ના)	
(I) આપણા પશુને આપણે નિયમીત કૃમિનાશક દવા આપીએ છીએ.	(હા/ના)	
(J) આપણા પશુના પ્રતિ લીટરે દુધ ઉત્પાદન માટે જરૂરીયાત મુજબ સમતોલ પશુ આહાર (સુમુલ દાણ) આપીએ છીએ ?.	દૈનિક ૫૦૦ થી ૬૦૦ ગ્રામ પ્રતિ લીટર દુધ ઉત્પાદન માટે	

પસંદ કરેલ ઉત્સાહી વ્યક્તિને તાલીમના કુલ ખર્ચના ૫૦% ખર્ચની સુમુલ ડેરી સહાય કરીને કુ.બિ, ગાભનિદાન, રસીકરણ ની સધન પ્રેક્ટીકલ તાલીમ આપવામાં આવે છે. તેમજ વિનામૂલ્યે કુ.બિ. ના સાધનો આપી મંડળી કક્ષાએ કુ.બિ. કેન્દ્ર ચાલુ કરવામાં આવે છે જેના દ્રારા ઓલાદ સુધારણા સહિતની વિવિધ યોજનાઓનું મંડળી કક્ષાએ સુચાર અમલીકરણ કરી શકો છે.

(2) સુમુલ સંચાલિત ફરતા પશુ દવાખાનાં (Mobile Vet Clinics)

આપણા બિમાર પશુને શક્ય તેટલા ઓછા સમયમાં સારવાર મળી રહેતે માટે તાજેતરમાં જ સુમુલ ડેરીએ ટોલ ફી નંબરની સુવિધા સાથે ફરતા પશુ દવાખાનાની સુવિધાને વધુ સ્ટ્રેન્ધન (ઘનીષ્ઠ) કરેલ છે. જેનો જરૂરીયાત મુજબ લાભ લેવા વિનંતી.

(3) સુમુલ ખાપરી (મસ્ટાઈટીસ) નિયંત્રણ યોજના :-

ખાપરીએ પશુની દુધ ઉત્પાદન પર પ્રહાર કરતો એક છુપો રોગ છે. જો આ રોજના શરૂઆતના તબકકામાં ઓળખી લેવામાં આવે અને તુરંત સારવાર કરવામાં આવે તો તેનાથી દુધ ઉત્પાદન પર ઓછી અસર થાય છે. આ માટે સુમુલ ડેરી મંડળી કક્ષાએ ખાપરી (મસ્ટાઈટીસ) નિયંત્રણ યોજના ચલાવે છે. જેમાં પ્રથમ મંડળી કક્ષાએ અને ત્યારબાદ પશુપાલક કક્ષાએ દુધની ચકાસણી કરી છુપી ખાપરીનું (સબકલીનીકલ મસ્ટાઈટીસ) નિદાન અને સારવાર કરવામાં આવે છે. આ યોજનાનો હેતુ પશુપાલકને મસ્ટાઈટીસ ઝારા થતું આર્થિક નુકશાન નિવારવાનો તેમજ સ્વચ્છ દૂધ સંપાદનનો છે.

(1) સુમુલ સંચાલિત કૃમિનાશક બિજદાન કેન્દ્ર યોજના :-

પશુ ઓલાદ સુધારણા માટે તથા સુમુલની વિવિધ પશુપાલન લક્ષી યોજનાઓનું મંડળી કક્ષાએ સુચાર આયોજન માટે મંડળી કક્ષાએથી

(૪) સુમુલ વાછરડી/પાડી ઉછેર યોજના :-

આજની વાછરડી/પાડી આવતી કાળની ગાય/ભેંસ છે જે આપણે સૌ જાણીએ છીએ છતા આ બાબતે ઉદાસીન છીએ. આપણે આંગણે ઉછેરેલ વાછરડી/પાડી આપણે ખરીદેલ ગાય/ભેંસ કરતા સવાચી સાબિત થાય એમ છે. તો તે માટે જાગૃતતા લાવવા સુમુલ ડેરી વાછરડી/પાડી ઉછેર પ્રોગ્રામ ચલાવે છે. જેમાં ૧ થી ૧.૫ માસની વાછરડી/પાડીનું રજીસ્ટ્રેશન કરી માતાના દૂધના પર્યાય એટું ૧૦ કિલો મીલ રીખેસર તેમજ બચ્ચાનું દાણ પંચ કિલો દાણ નજીવા કહી શકાય તેવા ૫૦૦ રૂ. દરે આપવામાં આવે છે. તેમજ વિનામૂલ્યે કૃમિનાશક દવા તથા એક વર્ષની અંદર રૂ.૧૦૦૦/- જેવા નજીવા દરે વધુ બે ગૂણી ઈલાઈટ દાણ આપી વાછરડી/પાડીની પ્રથમ વિચાણની ઉમર ઘટાડવાના પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.

(૫) પશુ વંદ્યાત્મક નિવારણ યોજના :-

વારંવાર પાછા ફરતા પશુએ નફાકારક વ્યવસાયનો મુખ્ય દુશ્મન છે. આ માટે મુખ્યત્વે પશુપોષણની ખામી તેમજ કેટલાક ગાર્ભિશાયના રોગો જવાબદાર હોય છે. આ સમસ્યાના નિવારણ માટે સુમુલ ડેરી ઝારા (FIP Camp) નું આયોજન મંડળી કક્ષાએ કરવામાં આવે છે. જેમાં વારંવાર પાછા ફરતા પશુ તેમજ વેતરમાં ન આવતા પશુનું રજીસ્ટ્રેશન કરી સમાયંતરે ત્રણ કેભ્ય દ્વારા સારવાર આપવામાં આવે છે તેમજ જરૂરીયાતવાળા પશુને પોષણની ખામી નીવારવા માટે ખૂબ જ નજીવા દરે સુમુલ ઈલાઈટદાણ અને સુમુલ ફિટોકેર પાવડરનું વિતરણ કરવામાં આવે છે.

રવાના : સુરત જિલ્લા સહકારી દૂધ ઉત્પાદક સંઘ લિ. પો.બો. ૫૦૧, સુમુલ, સુરત-૩૮૫૦૦૮.

(૬) સુમુલ રસીકરણ યોજના :-

સુમુલ ડેરી ઝારા રસીકરણના કેલેન્ડર મુજબ ખરવા મોવાસા તથા ગળસુંટાની રસીકરણ વિનામૂલ્યે કરવામાં આવે છે, તેમજ ખૂબ જ ઓછા દરે સંકર પશુઓને “થાઇલેરીયાસીસ” ની રસી મુકવામાં આવે છે.

(૭) સુમુલ સામુહીક કૃમિ નિવારણ યોજના :-

આપણે આપણા પશુને સમય પ્રમાણે કૃમીનાશક દવા તે આપતા હોય છે, પરંતુ આપણા ગામના તમામ પશુને એક સાથે કૃમિનાશક દવા આપણામાં આવે તો તેનો ફાયદો ખૂબ જ મોટો હોય છે, આ આશચર્યે સુમુલ ઝારા ચોમાસા પહેલા (મે અથવા જુન) એકવાર સામુહીક કૃમી નિવારણ અભિયાન ચલાવવામાં આવે છે. જેમાં મંડળી કક્ષાએથી ઉમર મુજબ પશુની ગણતરી કરી ઓર્ડર લેવામાં આવે છે અને તે પ્રમાણે દવાનું વિતરણ ખૂબ જ નજીવો ચાર્જ લઈને કરવામાં આવે છે.

(૮) સુમુલદાણ તથા સુમુલ ક્ષીડ સ્પીલેન્ટસ :-

અંતમાં ખૂબ જ અગત્યાનું તેમજ જેના ઝારા આપણે પશુપાલનની મોટા ભાગની સમસ્યાનું સમાધાન કરી શકીએ એમ છીએ એટું આપણું સુમુલદાણ જો આપણે લીલાચારા, સુકાચારા સાથે નિયતમાનામાં પશુઓની અવસ્થા પ્રમાણે નિયમીત આપણું સુમુલદાણ તથા સુમીનરલ ફાર્ટ પાવડર આપીએ તો, વાછરડી/પાડીને વિકાસદર દૂધ ઉત્પાદન કરતા પશુનું દૂધ ઉત્પાદન તથા અંડપીડની નિશક્ષિતતાથી વારંવાર પાછા ફરતા પશુઓ સહીતની મોટા ભાગની સમસ્યાઓનું નિરાકરણ લાવી શકીએ એમ છીએ. સુમુલદાણ તેમજ પશુઆહાર વિશે વિગતવાર ચર્ચા આપણે સુમુલ સેતુના માધ્યમ ઝારા કરી ચુક્યા છીએ.

